

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چهل حدیث

اہل قبور

محمود صادقی

سرشناسه: صادقی، محمود، ۱۳۶۲
 عنوان و نام پدیدآور: چهل حدیث اهل قبور / محمود صادقی؛ [برای] پژوهشکده علوم و معارف
 قرآنی علامه طباطبائی رحمته اللہ علیہ
 مشخصات نشر: قم: آستانه مقدسه قم، انتشارات زائر، ۱۳۹۸.
 شابک: ۹-۴۹۴-۱۸۰-۹۶۴-۹۷۸
 موضوع: گورها و گورستان ها -- زیارت -- احادیث.
 شناسه افزوده: پژوهشکده علوم و معارف قرآنی علامه طباطبائی رحمته اللہ علیہ
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۱۳ الف ۲ ص / BP۲۲۶/۷
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۷۶
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۶۱۰۹۷

پژوهشکده علوم و معارف قرآنی علامه طباطبائی رحمته اللہ علیہ

چهل حدیث اهل قبور

مؤلف: محمود صادقی

چاپ و نشر: انتشارات زائر

نوبت و سال چاپ: اول / تابستان ۱۳۹۸

صفحه آرایشی: وهب محبی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹-۴۹۴-۱۸۰-۹۶۴-۹۷۸

دفتر مرکزی: قم / میدان شهداء / انتشارات زائر

نمایشگاه دائمی کتاب: حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه علیها السلام

صحن صاحب الزمان علیه السلام

فکس: ۳۲۹۴۱۹۴۲

تلفن: ۳-۳۲۹۴۰۸۵۱

در تلگرام با ما به روز باشید:
 @entesharatzaierrqom

* حق چاپ محفوظ است *

فهرست

۵	 سخن نخست
۱۰	 مقدمه
۱۳	 اهل قبور در قرآن
۱۴	 ۱. تسلیت پس از دفن
۱۵	 ۲. تسلیت گفتن به صاحب عزا
۱۶	 ۳. اطعام به صاحبان عزا
۱۷	 ۴. رو به قبله کردن میت
۱۸	 ۵. دفن فرزند توسط پدر
۱۹	 ۶. پوشاندن قبر زنان با پارچه
۲۰	 ۷. نوشتن اسم میت بر قبر
۲۱	 ۸. مرتفع بودن قبر
۲۲	 ۹. نگذاشتن چیزی روی قبر
۲۳	 ۱۰. قضاء حاجت نکردن در قبرستان
۲۴	 ۱۱. مربع بودن قبور
۲۵	 ۱۲. بیان خوبی‌های اموات
۲۶	 ۱۳. دشنام ندادن به اموات
۲۷	 ۱۴. وظیفه بودن زیارت قبور
۲۸	 ۱۵. دعا هنگام زیارت قبور
۳۰	 ۱۶. زیارت قبور، زمینه یاد آخرت
۳۱	 ۱۷. کراهت خندیدن در قبرستان
۳۲	 ۱۸. دعا هنگام دیدن قبر
۳۳	 ۱۹. نماز نخواندن بر روی قبر

۲۰.	دعای امام صادق (علیه السلام) در قبرستان	۳۴
۲۱.	دعای امام حسین (علیه السلام) در قبرستان	۳۶
۲۲.	زیارت قبور در پنج شنبه	۳۸
۲۳.	زیارت قبور در روز جمعه	۳۹
۲۴.	بهترین زمان زیارت قبور	۴۰
۲۵.	زیارت قبور در شب	۴۱
۲۶.	زیارت قبور والدین در جمعه	۴۲
۲۷.	قرائت سوره یس در قبرستان	۴۳
۲۸.	ثواب آیت الکرسی برای اهل قبور	۴۴
۲۹.	خواندن سوره توحید در قبرستان	۴۶
۳۰.	آگاهی میّت نسبت به زائر قبرش	۴۷
۳۱.	دعای بالا سر قبور	۴۸
۳۲.	فراموش کردن مصیبت	۵۰
۳۳.	هدیه اعمال خیر به والدین	۵۲
۳۴.	خوشحالی اموات از زیارت قبور	۵۴
۳۵.	انس اموات با زیارت کنندگان	۵۵
۳۶.	دعای امام علی (علیه السلام) در ورود به قبرستان	۵۶
۳۷.	زمان دیدار میّت با خانواده	۵۸
۳۸.	طلب حاجت نزد قبر والدین	۶۰
۳۹.	آداب زیارت اهل قبور	۶۱
۴۰.	زیارت قبور، مایه عبرت	۶۲
۶۳.	منابع	

نخن نخست

امام صادق علیه السلام فرمود: «إِعْرِفُوا مَنَازِلَ النَّاسِ عَلَى قَدْرِ رِوَايَتِهِمْ عَنَّا»^۱ جایگاه مردم را با میزان نقل حدیث از ما (اهل بیت) بشناسید».

قرآن و حدیث، دو ستون فرهنگ و اندیشه و اخلاق و احکام اسلامی است و پلکان عروج انسان‌ها و میزان تشخیص حق و باطل در زندگی فردی و اجتماعی محسوب می‌شود.

گردآوری، تفکر، تدبر، فهمیدن، تحقیق، تبویب، شرح، تفسیر، حفظ قرآن و معارف حدیثی و نقل آن در محافل گوناگون و نیز چاپ و نشر کلام خدا و گفتار معصومین علیهم السلام از توفیقات بزرگ الهی به برخی از

مؤمنان است. در طول تاریخ، گروهی (به عنوان قاری، حافظ، محدّث، مفسّر، مترجم، استاد و ناشر علوم قرآن و حدیث) در جای جای کشورهای اسلامی حضور داشته‌اند که در مساجد و مدارس و مجالس دینی، کلام خدا و سخنان معصومان (علیهم‌السلام) را به فرزندان اسلام می‌آموختند.

امروزه در رسانه‌ها (صدا و سیما، نشریات و فضای مجازی)، برخی از اندیشمندان امت و جوانان، پرچم فرهنگ و علوم قرآنی و حدیثی را بر دوش گرفته‌اند و با نشر معارف آسمانی، در اصلاح فکر، اخلاق و رفتار جامعه، می‌کوشند.

بدون تردید، سعادت و پیشرفت امت اسلامی در گرو قرآن‌شناسی و حدیث‌شناسی و عمل بر اساس این دو گوهر آسمانی است.

حدیث خوانی، ترجمه، تفقه و تدبر در «کلام نور»،
دل‌ها را نورانی، اندیشه‌ها را روشن و رفتار و گفتار
مسلمین را اصلاح می‌کند.

شایان توجه اینکه: در نقل احادیث، تفاوت‌های
اندکی در منابع مختلف دیده می‌شود.

یکی از توفیقات الهی به مسئولان آستان مقدس
حضرت معصومه علیها السلام چاپ و نشر آثار ارزشمند حدیثی
از جمله چهل حدیث‌های موضوعی کوتاه و کاربردی
است که چهل عنوان آن در سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ ش،
منتشر و سپس در کتاب ارزشمند «گلستان حدیث» به
زیور چاپ آراسته شد.

در سایه عنایات کریمه اهل بیت علیهم السلام در مدتی اندک
مجموعه دیگری از چهل حدیث‌ها با یاری گروهی از
اهل قلم حوزه علمیه قم، فراهم آمد و توسط دو ارزیاب

همکار، حجج اسلام، آقایان: استاد جواد محدّثی و محمود مهدی پور، مورد بررسی و دقت قرار گرفت. برای پیشگیری از تکرار و رعایت جامعیت هر چهل حدیث در موضوع خاص خود و دقت در محتوای احادیث، آیین نامه ای فراهم شد و از بین صدها حدیث، چهل کلام نورانی توسط مؤلفان گرامی انتخاب، عنوان گذاری، ترجمه، اعراب گذاری، صفحه آرایی و آماده انتشار شد.

مجموعه های حدیثی به دلیل جایگاه والای عترت علیهم السلام در قلب امت اسلامی و با توجه به نیازهای روز و کوتاهی عبارات و مصونیت از افکار شخصی و گروهی به سرعت مورد قبول افکار عمومی قرار می گیرد و بارها تجدید چاپ می شود.

این دفتر حدیثی، با موضوع اهل قبور، حاصل تلاش

برادر گرامی آقای محمود صادقی است که امیدواریم
مورد استفاده شما خوانندگان عزیز قرار گیرد.
در پایان، حمایت‌ها و رهنمودهای سازنده تولیت
محترم آستان مقدس، حضرت آیت‌الله سید محمد
سعیدی - دامت برکاته -، و تلاش و زحمات معاون
محترم فرهنگی و جناب حجت‌الاسلام والمسلمین
محمود مهدی‌پور - دامت توفیقاته - و دیگر همکاران
عزیز پژوهش‌شکده و انتشارات را ارج می‌نهم و توفیق
همه را از خداوند بزرگ خواهانیم.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

آستان مقدس حضرت فاطمه معصومه (علیها السلام)

پژوهش‌شکده علوم و معارف قرآنی علامه طباطبائی

گروه حدیث

مقدمه

بر اساس حکمت خلقت، هر آغازی، سرانجامی دارد و عاقبت موجودات (مخصوصاً انسان‌ها) عبور از این دنیا و ورود به دنیای حقیقی دیگری به نام آخرت است. انسان‌ها در دنیا، فرصت کوتاهی برای زندگی و استفاده از نعمت‌های الهی دارند. هر لحظه، ممکن است زمان زندگی ایشان به پایان برسد و وارد زندگی اخروی خود شوند؛ زندگی اخروی از لحظه مرگ، شروع می‌شود.

در تمام ادیان به خصوص دین مقدس اسلام، برای سعادت در زندگی اخروی دستورات و برنامه‌های خاصی وجود دارد که پیروان ادیان الهی، موظف به رعایت و انجام آن هستند.

اهل بیت علیهم السلام در روایات، مسلمانان را نسبت به زیارت قبور اموات که چراغ راه زندگی دنیوی و اخروی ماست، تشویق نموده و مسائلی را که بایسته و شایسته است در قبرستان مسلمین رعایت شود، گوشزد کرده‌اند.

گاهی مشاهده می‌شود افرادی که به قبرستان آمده‌اند، توجه ندارند در چه جایی حضور دارند؛ لذا به همان کارهای دنیایی خود مشغول هستند در حالی بایسته است مقداری به مرگ و حقیقت آن فکر کنند و بدانند که روزی هم به این مکان منتقل می‌شوند.

امروزه، شکل، نوع و اندازه قبرها، با گذشته متفاوت شده است به گونه‌ای که برخی از صاحبان عزا به جای این که به فکر پرداخت بدهی‌های اموات باشند به فکر خرید سنگ قبر آن چنانی هستند؛ در حالی که پرداخت

بدهی میت از هر چیزی واجب تر است و سنگ قبر هم باید به گونه ای باشد که انسان را به یاد مرگ بیاندازد. مستحب است شخصی که به قبرستان می رود، دعاها و سوره هایی را تلاوت کند و ثواب آن را به اموات، هدیه نماید تا آنها هم از این اعمال بهره مند شوند. در این نوشتار، روایاتی درباره حقیقت مرگ، توجه به آن، کسب آگاهی برای ورود به آن مرحله، عبرت گیری از مردگان، مستحبات و مکروهات حضور در قبرستان جمع آوری شده است.

محمود صادقی

اهل قبور در قرآن

خدای متعال در قرآن می‌فرماید:

﴿وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُمْ مَّتَّ أَبَدًا وَلَا نَقُمْ عَلَى قَبْرِهٖ ۖ
إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا وَهُمْ فَسِقُونَ﴾^۱

و هرگز به جنازه هیچ کدام از آنان [کفار و منافقان]
نماز مخوان و بر گورش [برای دعا و طلب آمرزش]
نایست؛ زیرا آنان به خدا و پیامبرش کافر شدند و در
حالی که فاسق بودند، از دنیا رفتند.

۱. سوره توبه، آیه ۸۴.

تسلیت پس از دفن

۱

امام صادق علیه السلام فرمودند:

التَّعْزِيَةُ الْوَاجِبَةُ بَعْدَ الدَّفْنِ^۱.

بعد از دفن، تسلیت گفتن لازم است.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۲۰۴، ح ۴؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۷۴، ح ۵۰۴.

تسلیت گفتن به صاحب عزا

۲

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

مَنْ عَزَّى أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ مِنْ مُصِيبَةٍ كَسَاهُ اللَّهُ
عَزَّوَجَلَّ حُلَّةً خَضِرَاءَ يُحَبَّرُ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ^۱

هر که برادر مؤمن خود را در سوگ و عزایی تسلیت
گوید، خدای عزوجل در روز قیامت حله‌ای سبز رنگ
و شادی آور بر او بپوشاند.

اطعام به صاحبان غزا

۳

امام صادق علیه السلام فرمودند:

الْأَكْلُ عِنْدَ أَهْلِ الْمُصِيبَةِ مِنْ عَمَلِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ
وَالسُّنَّةُ الْبُعْثُ إِلَيْهِمْ بِالطَّعَامِ كَمَا أَمَرَهُ النَّبِيُّ ص
فِي آلِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام لَمَّا جَاءَ نَعْيُهُ^۱.

غذا خوردن نزد مصیبت دیدگان، از اعمال جاهلیت است. در حالی که سنت، این است که برای آنها، غذا و طعام فرستاده شود. همان گونه که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در شهادت جعفر طیار دستور دادند که برای خانواده او طعام ببرند.

رو به قبله کردن میت

۴

امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِذَا مَاتَ لِأَحَدِكُمْ مَيِّتٌ فَسَجُّوهُ تَحَاةَ الْقِبْلَةِ...
فَيَكُونُ مُسْتَقْبِلًا بِبَاطِنِ قَدَمَيْهِ وَوَجْهِهِ إِلَى
الْقِبْلَةِ^۱

هنگامی که یکی از بستگان شما مُرد، او را [با
پارچه ای] بپوشانید... در حالی که رو به قبله است تا
کف پاها و صورتش به سمت قبله باشد.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۱۲۷، ح ۳.

دفن فرزند توسط پدر

۵

امام صادق علیه السلام فرمودند:

الرَّجُلُ يَنْزِلُ فِي قَبْرِ وَالِدِهِ وَلَا يَنْزِلُ الْوَالِدُ فِي
قَبْرِ وَلَدِهِ^۱

مرد (یعنی فرزند) می تواند داخل قبر شود و پدرش
را دفن کند. ولی پدر برای دفن، وارد قبر فرزندش
نشود.

پوشاندن قبر زنان با پارچه

۶

امام صادق علیه السلام فرمودند:

يُغْشَى قَبْرُ الْمَرْأَةِ بِالثَّوْبِ وَلَا يُغْشَى قَبْرُ الرَّجُلِ^۱.

قبر زن باید با لباس (پارچه) پوشانده شود ولی قبر مرد، لازم نیست پوشیده شود.

نوشتن اسم میت بر قبر

۷

امام کاظم علیه السلام

لَمَّا رَجَعَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى علیه السلام مِنْ بَغْدَادَ وَ
مَضَى إِلَى الْمَدِينَةِ مَاتَتْ لَهُ ابْنَةٌ بِفَيْدٍ فَدَفَنَهَا وَ
أَمَرَ بَعْضَ مَوَالِيهِ أَنْ يُحْصَصَ قَبْرُهَا وَيَكْتُبَ عَلَى
لَوْحٍ اسْمَهَا وَيَجْعَلَهُ فِي الْقَبْرِ.

هنگامی که امام موسی کاظم علیه السلام از بغداد برگشت و
به مدینه رسید؛ دختری از او در منطقه «فید» فوت شد.
اورا آن جا دفن کرد. حضرت به یکی از دوستان خود
دستور دادند قبرش را گچ کاری کند و بر روی لوحی،
اسمش را بنویسد و بر روی قبر او قرار بدهد.

مرتفع بودن قبر

۸

امام صادق علیه السلام فرمودند:

يُسْتَحَبُّ أَنْ يُرْفَعَ قَبْرُهُ مِنَ الْأَرْضِ قَدْرَ أَرْبَعِ
أَصَابِعَ مَضْمُومَةٍ^۱.

مستحب است که قبر میّت به اندازه چهار انگشت
بسته از زمین بلندتر باشد.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۱۹۹، ح ۲.

گذاشتن چیزی روی قبر

۹

امام صادق علیه السلام فرمودند:

كُلَّمَا جُعِلَ عَلَى الْقَبْرِ مِنْ غَيْرِ تُرَابِ الْقَبْرِ فَهُوَ
ثِقُلٌ عَلَى الْمَيِّتِ^۱.

هر چیزی غیر از خاک قبر بر روی قبر ریخته و
گذاشته شود برای میت، سنگینی است.

۱. من لا یحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۸۹، ح ۵۷۶.

قضاء حاجت نکردن در قبرستان

۱۰

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

لَا تَبُولُوا بَيْنَ ظَهْرَانِي الْقُبُورِ وَلَا تَتَغَوَّطُوا^۱

بین قبرها، ادرار و مدفوع نکنید.

مربع بودن قبور

۱۱

امام باقر علیه السلام فرمودند:

الْقُبُورُ تُرَبَّعُ وَلَا تُسَمَّوْا^۱

قبرها، چهارگوش و صاف قرار داده شوند، نه اینکه
برآمده و قوسی شکل باشند.

میان خوبی های اموات

۱۲

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

اذْكُرُوا مَحَاسِنَ أَمْوَاتِكُمْ وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ^۱

خوبی مردگانتان را ذکر کنید و از بدی های اموات،
بگذارید [و آنان را ببخشید].

دشنام ندادن به اموات

۱۳

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ فَتُؤْذُوا الْأَحْيَاءَ^۱

به مردگان، دشنام و ناسزا نگوئید [زیرا با این کار]
زندگان را اذیت [و ناراحت] می کنید.

وُحْفِیْهُ بُوْدُن زِیَارَتِ قُبُوْر

۱۴

امام صادق علیه السلام فرمودند:

مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ إِذَا مَاتَ فَالزِّيَارَةُ
لَهُ إِلَى قَبْرِهِ^۱

از حقوق مؤمن بر مؤمن این است؛ هنگامی که از
دنیا رفت به زیارت قبرش برود.

دعا هنگام زیارت قبور

۱۵

امام صادق علیه السلام فرمودند:

زمانی که به زیارت اهل قبور رفتی، در حالی که روبه
قبله هستی و دست بر روی قبر است بگو:

اللَّهُمَّ ارْحَمْ غُرْبَتَهُ وَصِلْ وَحْدَتَهُ وَانْسِ
وَحْشَتَهُ وَآمِنْ رَوْعَتَهُ وَأَسْكِنْ إِلَيْهِ مِنْ رَحْمَتِكَ
رَحْمَةً يَسْتَغْنِي بِهَا عَنْ رَحْمَةٍ مِنْ سِوَاكَ وَاحْشُرْهُ
مَعَ مَنْ كَانَ يَتَوَلَّاهُ^۱.

خدایا به غربتش رحم کن، و به تنهایی اش برس،
و وحشتش را همدم باش، و ترسش را ایمنی ده، و
از رحمتت به او آرامش ده، رحمتی که به سبب آن
از رحمت غیر تو بی نیاز گردد و او را با کسانی که
دوستشان داشت محشور گردان.

زیارت قبور، زمینه یاد آخرت

۱۶

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

زُرِ الْقُبُورَ تَذْكُرُ بِهَا الْآخِرَةَ^۱

قبرهای [اموات] را زیارت کن تا به وسیله آن به یاد آخرت بیفتی.

کراهت خندیدن در قبرستان

۱۷

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

يَا عَلِيُّ كَرِهَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لِأُمَّتِي... وَالضَّحِكَ بَيْنَ الْقُبُورِ!

ای علی! خدای متعال برای امت من، چند چیز را ناپسند می‌داند... و [یکی از آنها] خندیدن در بین قبرها است.

دعا هنگام دیدن قبر

۱۸

امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِذَا نَظَرْتَ إِلَى الْقَبْرِ فَقُلْ: اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا رَوْضَةً
مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ وَلَا تَجْعَلْهَا حُفْرَةً مِنْ حُفَرِ
التَّارِ.

هرگاه چشمت به قبر افتاد، بگو: بار خدایا! این را
باغی از باغ‌های بهشت قرار ده و حفره‌ای از حفره‌های
دوزخ، قرارش نده.

نماز نخواندن بر روی قبر

۱۹

عمار ساباطی می گوید از امام صادق (علیه السلام) درباره نماز خواندن بین قبرها سؤال کردم. حضرت فرمودند:

لَا يَجُوزُ ذَلِكَ إِلَّا أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقُبُورِ
إِذَا صَلَّى عَشْرَةَ أَذْرُعٍ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَعَشْرَةَ أَذْرُعٍ
مِنْ خَلْفِهِ وَعَشْرَةَ أَذْرُعٍ عَنْ يَمِينِهِ وَعَشْرَةَ
أَذْرُعٍ عَنْ يَسَارِهِ ثُمَّ يُصَلِّي إِنْ شَاءَ.

این کار، جایز نیست؛ مگر این که بین خودش و قبرها از جلو و پشت سر و سمت راست و سمت چپ به اندازه ده ذراع فاصله قرار دهد؛ سپس اگر خواست نماز بخواند.

۱. الاستبصار، ج ۱، ص ۳۹۷، ح ۱؛ تهذیب الأحکام، ج ۱، ص ۴۶۱، ح ۱۴۹.

دعای امام صادق علیه السلام در قبرستان

۲۰

امام صادق علیه السلام فرمودند:

هنگامی که به زیارت قبور می روی بگو:

اللَّهُمَّ جَافِ الْأَرْضَ عَنْ جُنُوبِهِمْ وَصَاعِدْ
إِلَيْكَ أَرْوَاحَهُمْ وَلَقِّهِمْ مِنْكَ رِضْوَانًا وَأَسْكِنْ
إِلَيْهِمْ مِنْ رَحْمَتِكَ مَا تَصِلُ بِهِ وَخَدَّتَهُمْ وَتُؤْنِسُ بِهِ
وَحَشَتَهُمْ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

خدایا زمین را از پهلوهایشان خالی گذار، و ارواحشان را به سوی خود بالا ببر، و از خشنودی خود به آنها عنایت کن، و از رحمتت به آنان آرامش ده، به طوری که با آن تنهایی شان را برطرف کنی، و به وسیله آن ترسشان را همدم شوی؛ به درستی که تو بر هر کار توانایی.

دعای امام حسین علیه السلام در قبرستان

۲۱

امام حسین علیه السلام فرمودند:

هر کس داخل قبرستان شد، بگوید:

اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الْأَرْوَاحِ الْفَانِيَةِ وَالْأَجْسَادِ
الْبَالِيَةِ وَالْعِظَامِ التَّخِرَةِ الَّتِي خَرَجَتْ مِنَ الدُّنْيَا وَ
هِيَ بِكَ مُؤَمِّنَةٌ أَدْخِلْ عَلَيْهِمْ رَوْحاً مِنْكَ وَسَلَاماً
مِنِّي، كَتَبَ اللَّهُ بِعَدَدِ الْخَلْقِ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى أَنْ
تَقُومَ السَّاعَةُ حَسَنَاتٍ^۱.

ای پروردگار این ارواح فناپذیر و پیکرهای پوسیده و استخوان‌های خاکسترشده‌ای که از دنیا خارج شدند، در حالی که مؤمن به تو بودند، نسیم رحمتی از جانب خود و سلامی از من بر آنان وارد کن حق تعالی برای او به عدد خلق، از زمان آدم تا قیام قیامت، حسنات بنویسد.

زیارت قور در پنج شبه

۲۲

امام صادق علیه السلام فرمودند:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُخْرَجُ فِي مَلَأٍ مِنَ النَّاسِ مِنْ أَصْحَابِهِ كُلِّ عَشِيَّةٍ خَمِيسٍ إِلَى بَقِيعِ الْمَدَنِيِّينَ^۱.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله همیشه با عده ای از اصحابش در غروب پنجشنبه به قبرستان بقیع اهل مدینه می رفتند.

زیارت قبور در روز جمعه

۲۳

امام باقر علیه السلام فرمودند:

إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ فَرَزُهُمْ، فَإِنَّهُ مَنْ كَانَ فِيهِمْ
فِي ضَيْقٍ وَسَّعَ عَلَيْهِ مَا بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى
طُلُوعِ الشَّمْسِ، يَعْلَمُونَ بِمَنْ أَتَاهُمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ،
فَإِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ كَانُوا سُدًى^۱.

هنگامی که جمعه شد، مردگان خود را زیارت کنید
که همانا اگر در سختی و ناراحتی باشند از طلوع فجر
تا طلوع آفتاب، در راحتی و گشایش قرار می گیرند.
می دانند هر روز چه کسی به زیارت آنان می آید، پس
زمانی که آفتاب، طلوع کرد آنان رها می شوند.

۱. الأمالی، طوسی، ص ۶۸۸، ح ۳.

بهترین زمان زیارت قبور

۲۴

امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِذَا زُرْتُمْ مَوْتَاكُمْ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ، سَمِعُوا
وَ أَجَابُوكُمْ، وَإِذَا زُرْتُمُوهُمْ بَعْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ،
سَمِعُوا وَلَمْ يُجِيبُوكُمْ^۱.

هنگامی که قبل از طلوع آفتاب، اموات خود را زیارت کنید، صدای شما را می شنوند و جوابتان را هم می دهند ولی زمانی که بعد از طلوع آفتاب به زیارت آن ها بروید، صدای شما را می شنوند ولی جواب نمی دهند.

زیارت قور در شب

۲۵

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

يَا أَبَا ذَرٍّ... زُرْهَا أَحْيَانًا بِالنَّهَارِ وَلَا تَزُرْهَا
بِاللَّيْلِ!

ای ابوذر!... قبور اموات را در روز زیارت نما و در
شب، زیارتشان نکن.

زیارت قبور والدین در جمعه

۲۶

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبَوَيْهِ أَوْ أَحَدِهِمَا فِي كُلِّ جُمُعَةٍ غُفِرَ
لَهُ وَكُتِبَ بَرًّا^۱

کسی که قبر پدر و مادرش، یا یکی از آن‌ها را در
هر جمعه زیارت کند؛ بخشیده می‌شود و به عنوان
نیکوکار نوشته می‌شود.

قرائت سوره یس در قبرستان

۲۷

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

مَنْ دَخَلَ الْمَقَابِرَ فَقَرَأَ سُورَةَ يَسْ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْهُمْ يَوْمَئِذٍ وَكَانَ لَهُ بِعَدَدٍ مِّنْ فِيهَا حَسَنَاتٌ^۱.

هر کس به قبرستان وارد شود، سپس سوره یس را قرائت کند خدای متعال آن روز به اموات، تخفیف می دهد و برای کسی که سوره را خوانده، به تعداد افرادی که در قبرستان دفن شده اند حسنات است.

۱. مجمع البیان، ج ۸، ص ۶۴۶.

ثواب آیت الکرسی برای اهل قبور

۲۸

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

إِذَا قَرَأَ الْمُؤْمِنُ آيَةَ الْكُرْسِيِّ وَجَعَلَ ثَوَابَ قِرَاءَتِهِ
لِأَهْلِ الْقُبُورِ أَذْخَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَبْرَ كُلِّ مَيِّتٍ وَ
يَرْفَعُ اللَّهُ لِلْقَارِئِ دَرَجَةً سِتِّينَ نَبِيًّا وَ خَلَقَ اللَّهُ
مِنْ كُلِّ حَرْفٍ مَلَكًا يُسَبِّحُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ^۱

زمانی که مؤمن، آیت الکرسی را قرائت کند و ثواب آن را به اموات، هدیه کند؛ خدای متعال این ثواب را به هر قبری وارد می‌کند و برای قاری، درجه شصت پیغمبر را عطا می‌کند و از هر حرف آیت الکرسی، فرشته‌ای را خلق می‌کند که تا روز قیامت برای قاری، تسبیح می‌گوید.

خواندن سوره توحید در قبرستان

۲۹

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

مَنْ مَرَّ عَلَى الْمَقَابِرِ وَقَرَأَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ إِحْدَى
عَشْرَةَ مَرَّةً ثُمَّ وَهَبَ أَجْرَهُ لِلْأَمْوَاتِ أُعْطِيَ مِنَ
الْأَجْرِ بَعْدَ الْأَمْوَاتِ^۱.

هر کس به قبرستان عبور کند و یازده مرتبه سوره
توحید را بخواند و ثواب آن را به اموات هدیه کند؛ به
تعداد اموات به او اجر و ثواب داده می شود.

اگاہی میت نسبت بہ زائر قبرش

۳۰

اسحاق بن عمار می گوید بہ امام موسی کاظم (علیہ السلام) گفتم:

الْمُؤْمِنُ يَعْلَمُ بِمَنْ يَزُورُ قَبْرَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ.^۱

آیا مؤمن می داند چہ کسی بہ زیارت قبر او می آید؟
حضرت فرمودند: بلہ.

دعای بالا سر قبور

۳۱

امام صادق علیه السلام فرمودند:

هنگامی که به زیارت قبور می روی بگو:

اللَّهُمَّ جَافِ الْأَرْضَ عَنْ جُنُوبِهِمْ وَصَاعِدْ
إِلَيْكَ أَرْوَاحَهُمْ وَلَقِّهِمْ مِنْكَ رِضْوَانًا وَأَسْكِنْ
إِلَيْهِمْ مِنْ رَحْمَتِكَ مَا تَصِلُ بِهِ وَحَدَّتْهُمْ وَتُؤْنِسُ بِهِ
وَحَشَتَهُمْ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^۱

۱. من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۱۸۰، ح ۵۴۰.

خدایا زمین را از پهلوهایشان خالی گذار، و ارواحشان را به سوی خود بالا ببر، و از خشنودی خود به آنها عنایت کن، و از رحمتت به آنان آرامش ده، به طوری که با آن تنهایی شان را برطرف کنی، و به وسیله آن ترس شان را همدم شوی به درستی که تو بر هر کاری توانایی.

فرا موش کردن مصیبت

۳۲

امام باقر علیه السلام فرمودند:

إِنَّ مَلَكَ مُوَكَّلًا بِالْمَقَابِرِ فَإِذَا انْصَرَفَ أَهْلُ
الْمَيِّتِ مِنْ جَنَازَتِهِمْ عَنْ مَيِّتِهِمْ أَخَذَ قَبْضَةً مِنْ
تُرَابٍ فَرَمَى بِهَا فِي آثَارِهِمْ ثُمَّ قَالَ: انْصَرَفُوا مَا رَأَيْتُمْ
فَلَوْ لَا ذَلِكَ مَا انْتَفَعَ أَحَدٌ بِعَيْشٍ.

همانا فرشته‌ای در قبرستان موکل و مأمور است. زمانی که خانواده میّت از جنازه، جدا می‌شوند و برمی‌گردند؛ آن فرشته مقداری از خاک را برمی‌دارد و به سمت آن‌ها می‌پاشد و می‌گوید: آن‌چه را که دیدید فراموش کنید. اگر این کار انجام نمی‌شد؛ هیچ‌کس از زندگی خویش سودی نمی‌برد.

هدیه اعمال خیریه والدین

۳۳

عبداللہ بن جندب می گوید به امام موسی کاظم (علیه السلام) نامه نوشتم و سؤال کردم:

شخصی اراده کرده اعمال خیرش مانند نماز و غیره را سه قسمت کند؛ یک سوم برای خودش و دو سوم آن برای پدر و مادرش یا به صورت جداگانه قسمتی از اعمالش را برای آنها هدیه نماید (اگر یکی از آنها زنده و دیگری مرده باشد) [آیا این تقسیم صحیح است] حضرت در جواب نوشتند:

أَمَّا لِلْمَيِّتِ فَحَسَنُ جَائِزٍ، وَأَمَّا لِلْحَيِّ فَلَا إِلَّا
الْبِرُّ وَالصَّلَاةُ^۱

اما هديه كردن و تقسیم نمودن اعمال برای میت،
عملی نیکو و جایز است و اما برای زنده نمی شود مگر
نیکی و صله رحم. [یعنی نماز و روزه برای زندگان
مشروع نیست.]

خوشحالی اموات از زیارت قبور

۳۴

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند:

زُورُوا مَوْتَاكُمْ فَإِنَّهُمْ يَفْرَحُونَ بِزِيَارَتِكُمْ^۱

مردگان خود را زیارت کنید زیرا آنها از زیارت شما، خوشحال و شادمان می گردند.

انس اموات بازارت کنندگان

۳۵

امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِنَّهُمْ يَأْنُسُونَ بِكُمْ فَإِذَا غِبْتُمْ عَنْهُمْ اسْتَوْحَشُوا^۱

اموات [هنگامی که به زیارت آن‌ها می‌روید] به شما انس و اُلفت می‌گیرند پس زمانی که از آن‌ها جدا می‌شود به وحشت می‌افتند.

دعای امام علی (علیه السلام) در ورود به قبرستان

۳۶

اصبغ بن نباته می گوید: با حضرت علی (علیه السلام) بودم از قبرستانی عبور کرد، حضرت فرمودند:

السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ أَهْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَا أَهْلَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كَيْفَ وَجَدْتُمْ كَلِمَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ بِحَقِّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ اغْفِرْ لِمَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاحْشَرْنَا فِي زُمْرَةِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَنْ قَالَهَا إِذَا مَرَّ بِالْمَقَابِرِ غُفِرَ لَهُ ذُنُوبُهُ خَمْسِينَ سَنَةً، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ ذُنُوبٌ خَمْسِينَ سَنَةً؟ قَالَ: لِوَالِدَيْهِ وَإِخْوَانِهِ وَلِعَامَّةِ الْمُسْلِمِينَ.

سلام بر اهل لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ از جانب اهل لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.
ای اهل لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ! کلمه لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ را چگونه
دریافتید؟ ای لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ به حق لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ببخش
کسی را که می گوید لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ و ما را در زمره کسانی
محشور نما که می گویند: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. حضرت
فرمودند: از حضرت رسول ﷺ شنیدم که فرمودند: هر
که در هنگام عبور از قبرستان این جملات را بخواند،
گناهان پنجاه سالش بخشیده می شود. به حضرت
گفتند: ای پیامبر خدا! کسی که گناه پنجاه سال نداشته
باشد، چه؟ فرمودند: گناهان (پنجاه سال) پدر و مادر و
برادرانش و عموم مسلمانان بخشوده می شود.

زمان دیدار میت با خانواده

۳۷

اسحاق بن عمار از امام کاظم (علیه السلام) درباره میت مؤمنی سؤال کرد که آیا خانواده اش را ملاقات می کند؟ حضرت فرمودند: بله. اسحاق بن عمار سؤال کرد: چه مقدار؟ حضرت فرمودند:

عَلَى قَدَرٍ فَضَائِلِهِمْ؛ مِنْهُمْ مَنْ يَزُورُ فِي كُلِّ يَوْمٍ
وَمِنْهُمْ مَنْ يَزُورُ فِي كُلِّ يَوْمَيْنِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَزُورُ
فِي كُلِّ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ. قَالَ ثُمَّ رَأَيْتُ فِي مَجْرَى كَلَامِهِ
أَنَّهُ يَقُولُ أَدْنَاهُمْ جُمُعَةً. فَقَالَ لَهُ فِي أَيِّ سَاعَةٍ؟
قَالَ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ أَوْ قُبَيْلَ ذَلِكَ فَيَبْعَثُ اللَّهُ
مَعَهُ مَلَكًا يُرِيهِ مَا يَسُرُّ بِهِ وَيَسْتُرُ عَنْهُ مَا يَكْرَهُهُ
فَيَرَى سُورًا وَيَرْجِعُ إِلَى قُرَّةِ عَيْنٍ^۱.

۱. من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۱۸۱، ح ۵۴۲؛ الکافی، ج ۳، ص ۲۳۰، ح ۱.

به اندازه فضیلت اموات؛ بعضی از اموات، هر روز، و بعضی دو روز یک بار و برخی، سه روز یک بار به دیدار خانواده می‌روند. اسحاق می‌گوید: حضرت در لابه‌لای سخنانش فرمودند: کمترین این دیدار، هفته‌ای یک مرتبه است. اسحاق پرسید: در چه ساعتی به دیدار می‌آیند؟ حضرت فرمودند: هنگام ظهر یا قبل از آن؛ پس خدای متعال فرشته‌ای را مأمور می‌کند که به او چیزهایی را نشان بدهد که میت را خوشحال کند و اموری که او را ناراحت می‌کند از او بپوشاند. پس میت، سرور و شادمانی را می‌بیند و در حالی که چشم روشن است بر می‌گردد.

طلب حاجت نزد قبر والدین

۳۸

امام صادق علیه السلام فرمودند:

وَلْيَطْلُبْ أَحَدُكُمْ حَاجَتَهُ عِنْدَ قَبْرِ أَبِيهِ وَ
عِنْدَ قَبْرِ أُمِّهِ بِمَا يَدْعُو لَهُمَا^۱

انسان باید بعد از آن که بر سر قبر پدر و مادر خود
برایشان دعا کرد، حاجت خود را [از خدا] بخواهد.

آداب زیارت اهل قبور

۳۹

امام رضا علیه السلام فرمودند:

مَنْ أَتَى قَبْرَ أَخِيهِ الْمُؤْمِنِ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى
الْقَبْرِ وَقَرَأَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ أَمِنْ يَوْمِ الْفَرَجِ
الْأَكْبَرِ!

هر کس به زیارت قبر برادر مؤمنش برود سپس
دستش را بر قبر بگذارد و هفت مرتبه سوره قدر را
بخواند از سختی و نگرانی قیامت در امان می ماند.

زیارت قبور، بایه عبرت

۴۰

پیامبر اکرم ﷺ فرمودند:

زُورُوا مَوْتَاكُمْ وَصَلُّوا عَلَيْهِمْ وَسَلِّمُوا عَلَيْهِمْ
فَإِنَّ لَكُمْ فِيهِمْ عِبْرَةً^۱

قبر اموات خود را زیارت کنید و بر آنان درود و سلام
بفرستید زیرا در مرگ آنان، برای شما عبرت وجود
دارد.

منابع

۱. الاستبصار فيما اختلف من الأخبار، طوسی، محمد بن الحسن، محقق / مصحح: خراسان، حسن الموسوی، ناشر: دارالکتب الإسلامية، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۰ق.
۲. الأصول الستة عشر (ط- دار الحديث)، عده ای از علما، محقق / مصحح: محمودی، ضیاء الدین و جلیلی، نعمت الله و غلامعلی، مهدی، ناشر: مؤسسه دارالحديث الثقافية، قم، چاپ اول، ۱۴۲۳ق / ۱۳۸۱ش.
۳. الأمالی، طوسی، محمد بن الحسن، محقق / مصحح: مؤسسة البعثة، ناشر: دار الثقافة، قم، چاپ اول، ۱۴۱۴ق.
۴. بحار الأنوار، مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی، محقق / مصحح: جمعی از محققان، ناشر: دار إحياء التراث العربی، بیروت، چاپ دوم، ۱۴۰۳ق.
۵. تنبيه الخواطر ونزهه الناظر (مجموعة ورام)، ورام بن أبی فراس، مسعود بن عیسی، ناشر: مكتبة فقيه، قم، چاپ اول، ۱۴۱۰ق.
۶. تهذيب الأحكام، طوسی، محمد بن الحسن، محقق / مصحح: خراسان، حسن الموسوی، ناشر: دارالکتب الإسلامية، تهران، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ق.
۷. جامع الأخبار، شعیری، مطبعة حيدرية، چاپ نجف، چاپ بی تا.
۸. الجعفریات، ابن اشعث، محمد بن محمد، ناشر: مكتبة النینوی الحديثة، تهران، چاپ اول، بی تا.
۹. الخصال، ابن بابویه، محمد بن علی، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، ناشر: جامعه مدرسين، قم، چاپ اول، ۱۳۶۲ش.
۱۰. الدعوات / سلوة الحزین، قطب الدین راوندی، سعید بن هبة الله، ناشر: انتشارات مدرسه امام مهدی (عج)، قم، چاپ اول، ۱۴۰۷ق.

۱۱. صحیفه الإمام الرضا علیه السلام، علی بن موسی، امام هشتم علیه السلام، محقق / مصحح: نجف، محمد مهدی، کنگره جهانی امام رضا علیه السلام، مشهد، چاپ اول، ۱۴۰۶ ق.
۱۲. عوالی اللئالی العزیزیه فی الأحادیث الدینیة، ابن ابی جمهور، محمد بن زین الدین، محقق / مصحح: عراقی، مجتبی، ناشر: دار سید الشهداء للنشر، قم، چاپ اول، ۱۴۰۵ ق.
۱۳. قرب الإسناد، حمیری، عبدالله بن جعفر، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ناشر: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم، چاپ اول، ۱۴۱۳ ق.
۱۴. الکافی، کلینی، محمد بن یعقوب، محقق / مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، ناشر: دار الکتب الإسلامیة، تهران، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.
۱۵. کامل الزیارات، ابن قولویه، جعفر بن محمد، محقق / مصحح: امینی، عبدالحسین، ناشر: دارالمرتضویه، نجف اشرف، چاپ اول، ۱۳۵۶ ش.
۱۶. مجمع البیان فی تفسیر القرآن، طبرسی، فضل بن حسن، تحقیق: محمد جواد بلاغی، انتشارات ناصر خسرو، تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۲ ش.
۱۷. المحاسن، برقی، احمد بن محمد بن خالد، محقق / مصحح: محدث، جلال الدین، ناشر: دار الکتب الإسلامیة، قم، چاپ دوم، ۱۳۷۱ ق.
۱۸. مسائل علی بن جعفر و مستدرکاتها، عریضی، علی بن جعفر، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ناشر: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، قم، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق.
۱۹. مُسکَنُ الفُؤَادِ عِنْدَ فَقْدِ الْأَحَبَّةِ وَالْأَوْلَادِ، شهید ثانی، زین الدین بن علی، نشر بصیرتی، قم، چاپ اول، بی تا.
۲۰. من لا یحضره الفقیه، ابن بابویه، محمد بن علی، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوم، ۱۴۱۳ ق.